

Var bor Sveriges högutbildade – och var kommer de ifrån?

Andreas Bergh, Maria Brandén & Alba Stjärnkvist

Where do Sweden's highly educated live – and where do they come from?

This study investigates the geographical distribution of highly educated individuals in Sweden, examining where they live and where they come from. The study utilises longitudinal individual data on individuals born between 1972 and 1984 and illustrates educational disparities between Swedish regions based on where the individuals lived at age 18 and at age 33. The geographical units are regions, allowing for a comprehensive analysis. We show that educational disparities are smaller when described using region of origin compared to region of residence. High levels of educational attainment in urban areas are thus largely due to the immigration of educated individuals. Conversely, rural regions experience brain drain, losing educated individuals to cities. By comparing the two perspectives, we can show that brain drain does not increase over time. Based on region of origin, higher education has become more geographically equitable over the period studied. Importantly, however, increasingly highly educated people have grown up in Stockholm. If that trend continues, it may become difficult in the future for highly educated people from the rest of Sweden to compete for jobs in Stockholm.

Introduktion

Stockholm beskrivs ofta som en tillväxtmotor för hela Sverige, och inte sällan påpekas att denna tillväxtmotor skulle kunna arbeta mer effektivt om det inte vore för bristen på kvalificerad arbetskraft (t.ex. Hatzigeorgiou m.fl. 2022). Mer kvalificerad arbetskraft i Stockholm skulle emellertid sannolikt öka de geografiska skillnaderna i utbildningsnivå mellan storstäder och landsbygd, och det är

Andreas Bergh är verksam vid Nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet, och Institutet för Näringslivsforskning (IFN); Maria Brandén är verksam vid Institutet för analytisk sociologi (IAS), Linköpings universitet, och Stockholms universitets demografiska avdelning (SUDA); Alba Stjärnkvist är verksam vid Inkludera. E-post: andreas.bergh@nek.lu.se; maria.branden@liu.se

lätt att hitta debattinlägg som menar att klyftan redan är för stor och har varit det under lång tid (t.ex. Stigfur 2016).

Det ser alltså ut som att Sverige måste hantera en avvägning där ökad tillväxt kommer till priset av ökade skillnader i utbildningsnivå mellan Stockholm och övriga landet. En sådan beskrivning av Sveriges situation bygger emellertid på det underförstådda antagandet att geografiska skillnader i utbildningsnivå ska mätas utifrån var människor bor, det vill säga vad vi i denna uppsats kallar ett *boendeperspektiv*. Det är ett rimligt tillvägagångssätt. Men det skulle också vara ett rimligt tillvägagångssätt att studera geografiska skillnader i utbildningsnivå utifrån var människor kommer ifrån, vilket vi kallar ett *uppväxtperspektiv*.

Ett sätt att förklara skillnaden mellan de två perspektiven är att jämföra frågeställningar. Diskussionen om geografiska klyftor utgår nästan alltid från ett boendeperspektiv och frågar exempelvis hur stor andel av alla som bor i Stockholm som har en högre utbildning. Men geografiska utbildningsklyftor kan också beskrivas genom att undersöka vilken andel av alla som har vuxit upp i Stockholm som har en högre utbildning, det vi här kallar ett *uppväxtperspektiv*. Uppväxtperspektivet ligger nära tanken om grannskapseffekter (van Ham m.fl. 2011; Wilson 1987), det vill säga hur individers utbildningsnivå påverkas av var de växer upp, exempelvis vad gäller sociala normer och avstånd till högre utbildning. Boendeperspektivet synliggör andra faktorer såsom storstäders attraktionskraft och begränsningar på bostadsmarknaden.

För att förstå den högre utbildningens geografi är båda perspektiv användbara. Som visas av Bjerke och Mellander (2017) innebär högre studier ofta en flyttkedja som leder till jobb någon annanstans än där individen växte upp. I denna process sker dessutom en betydande självselektion, både med avseende på gymnasiebetyg och föräldrars utbildning (Ahlin m.fl. 2018). Syftet med denna studie är därför att komplettera existerande deskriptiva analyser av var de högutbildade bor med en likaledes enkel analys av var de högskoleutbildade kommer ifrån, och att dra slutsatser på basis av skillnader mellan de två perspektiven.

Metodmässigt innebär uppväxtperspektivet att individdata studeras utifrån ett longitudinellt perspektiv, medan boendeperspektivet är ett tvärsnittsperspektiv. I takt med att individdata blir vanligare har fler studier kontrasterat perspektiven mot varandra, men det är fortfarande sällsynt. Clemens och Pritchett (2008) är ett tidigt exempel som visar att inkomsten för människor från låginkomstländer i genomsnitt är avsevärt högre än genomsnittsinkomsten för människor i låginkomstländer. Inkomstmässigt går det exempelvis bättre för tanzanier än vad Tanzanias bruttonationalinkomst per capita ger sken av, och skälet är att många som flyttar från låginkomstländer tenderar att tjäna mer i sitt nya land. Ett annat exempel är Holmager m. fl. (2021) som i titeln ställer frågan "Does Lolland-Falster [i Danmark] make people sick, or do sick people move to Lolland-Falster?" och besvarar den tydligt: Lolland-Falster har låg

förväntad livslängd på grund av selektiv immigration av människor i yrkesför ålder med relativt dålig hälsa.

När det gäller geografiska skillnader inom länder är skillnaden mellan longitudinella perspektiv och tvärsnittsperspektiv avgörande för att förstå varför inkomster och löner tenderar att vara höga i städer. Exempelvis visar Keuschnigg m.fl. (2019) med svenska data att de höga lönerna i svenska tätorter till ungefär hälften kan förklaras av selektion i vilka som flyttar till dessa orter (och till hälften kan förklaras av synergier som uppstår i dessa tätorter). Även Bergh och Nordin (2022) anlägger ett longitudinellt tillvägagångssätt, och visar att de geografiska inkomstskillnaderna mellan urbana och landsbygdsplatser i Sverige är mindre ur ett uppväxtperspektiv än ur ett boendeperspektiv. De visar också att de geografiska skillnaderna ur ett uppväxtperspektiv inte entydigt ökar med tiden (vilket de gör sedda ur ett boendeperspektiv). Av tidigare forskning framgår således tydligt att urbana områdets framgångar i stor utsträckning beror på inflyttad arbetskraft. Detta är viktigt att ha i åtanke när höga inkomster i Stockholm jämförs med övriga delar av Sverige.

I denna studie gör vi också en jämförelse av boendeperspektivet och uppväxtperspektivet, men till skillnad från tidigare forskning fokuserar vi på utbildning snarare än på inkomster. I ett avseende innebär våra resultat att bilden av de stora och ökande utbildningsklyftorna i Sverige nyanseras: Skillnaderna beroende på uppväxtregion i hur många som skaffar sig högre utbildning är relativt små och har inte ökat under den studerade tidsperioden, som sträcker sig från 2005 till 2017. Samtidigt kan vi konstatera att Stockholm, i kraft av att ha lockat till sig högutbildad arbetskraft från övriga Sverige under lång tid, har allt fler högutbildade som har växt upp i Stockholm. Om den trenden fortsätter kan det i framtiden bli svårt för högutbildade från övriga Sverige att konkurrera om jobben i Stockholm (särskilt om svårigheterna att hitta bostad i Stockholm består eller förvärras).

Bakgrund

För att förstå geografiska skillnader i utbildningsnivå måste flera faktorer beaktas: (1) hur utbildningsnivå eller utbildningsambitioner påverkar var individen väljer att bosätta sig, (2) hur geografiska faktorer påverkar benägenheten och möjligheten att studera vidare, samt (3) hur geografiska faktorer möjliggör för högutbildade att bosätta sig i olika delar av landet. Vi diskuterar dessa i tur och ordning.

UTBILDNING OCH FLYTTMÖNSTER

En forskningstradition med en lång historia har undersökt hur utbildningsnivå, eller ambitionen att skaffa en högre utbildning, påverkar individers flyttmönster. I litteraturen ses migration som ett rationellt val där individer flyttar på sig

när de har något att vinna på det (Sjaastad 1962; Lee 1966). Om en individ anser sig vara i en dålig position på sin nuvarande plats, och tror att hen skulle få ett bättre liv på en annan plats, kommer hen sannolikt att flytta. Det krävs inte att flytten ger en direkt avkastning – flytten kan också vara en humankapitalinvestering (Schultz 1961; Becker 1962; Bowles 1970) där avkastningen förväntas komma långt senare. En lång eftergymnasial utbildning kan ses som en sådan humankapitalinvestering som lätt kan överföras mellan regioner (Fischer & Malmberg 2001). Detta kan bidra till att förklara både varför individer flyttar för att studera, och varför högutbildade tenderar att vara mer geografiskt rörliga än andra. Dessa utgångspunkter stöds även av forskning som visar att en av de vanligaste anledningarna till att individer flyttar över längre avstånd är att de ska studera vidare (Niedomysl 2011). Empiriskt tycks det också stämma att högutbildade är mer geografiskt rörliga än individer med lägre utbildning (Brandén 2013). En liten del av dem som flyttar för att skaffa sig högre utbildning flyttar emellertid tillbaka till sin hemkommun, ofta i samband med att man fått barn (Bjerke & Mellander 2017).

MILJÖNS BETYDELSE OCH GRANSKAPSEFFEKTER

Utbildning och utbildningsambitioner spelar roll för var individen bor, men var individen bor påverkar också vilken utbildning hen skaffar sig. Den enskilt viktigaste faktorn som styr individens utbildningsnivå är deras föräldrars utbildningsnivå, exempelvis genom högutbildade föräldrars förmåga att navigera i utbildningssystemet, möjlighet att hjälpa sina barn med skolarbetet, och genom överförandet av normer (Eccles 2005). Om det finns stora geografiska skillnader i utbildningsnivå kommer de antagligen att bestå, och detta på grund av så kallad vertikal transmission ("ärftlighet") där föräldrars utbildning starkt predicerar barnens utbildning.

Emellertid har de sociala sammanhang som ligger utanför familjen stor betydelse för individens utbildningsutfall. Barns utbildningsambitioner kan till exempel påverkas av kamratinflytande, där barn som ser sina kamrater hoppa av skolan kan normalisera ett sådant beteende, medan barn som växer upp i områden där en majoritet har höga utbildningsambitioner kan inspireras till att ha liknande ambitioner. Genom kollektiv socialisering av detta slag kan barn påverkas av de vuxna förebilder de exponeras för i området på så vis att barn som är omgivna av högutbildade vuxna åtminstone delvis får tillgång till ytterligare resurser i form av information, positiva attityder till högre utbildning, nätverk och liknande. Detta gör högutbildade vuxna till förebilder inte bara för sina egna barn, utan också för andra barn i grannskapet (Galster 2008). Även geografiska skillnader i institutionella resurser, exempelvis genom mer eller mindre välfungerande skolor i olika områden, kan inverka på senare utbildningsutfall (Jencks & Mayer 1990).

I litteraturen om så kallade grannskapseffekter undersöks om platsen där individer växer upp har inverkan på socioekonomiska utfall senare i livet. Frågan är metodmässigt svår eftersom det finns en selektion i var människor väljer bo och leva. Ett samband mellan låg utbildningsnivå i exempelvis en viss stadsdel och låga arbetsinkomster för människor som växt upp i den stadsdelen kan bero på grannskapseffekter, men det kan även bero på individuella faktorer som påverkar både vilka individer som bor i stadsdelen och deras arbetsinkomster. Många studier hittar grannskapseffekter även efter att ha beaktat denna selektion i vem som bor var, men inte alla – och grannskapseffekterna krymper i regel när kontrollvariabler införs för att fånga effekten av observerbara individuella egenskaper (t.ex. van Ham m.fl. 2011 samt Brandén 2018 för översikter av forskningen).

Det ska dock nämnas att forskningen om grannskapseffekter generellt fokuserar på mindre geografiska områden och inte på regioner, som studeras i den här artikeln. För benägenheten att skaffa sig en högre utbildning, kan man tänka sig att den geografiska tillgången till högskolor och universitet spelar roll – och så är också fallet empiriskt. Bergh med flera (2024) sammanfattar både svensk och internationell forskning om hur geografisk decentralisering av högre utbildning påverkar benägenheten att läsa vidare, och genomför en studie av den svenska högskoleexpansionen 1977, då Sverige fick 12 nya högskolor.¹ Utvärderingen visar att ungdomar i de berörda kommunerna blev mer benägna att läsa vidare efter gymnasiet på grund av denna reform.

MATCHNING OCH EKONOMISK STRUKTUR

Avslutningsvis har olika regioner olika möjligheter att ge de högutbildade jobb som matchar deras utbildning, till exempel när det gäller bransch- och lönestruktur. Tidigare forskning har visat att sysselsättningsmöjligheterna för högutbildade individer varierar mellan regionerna i Sverige (Henning & Eriksson 2021; Eriksson & Hansen 2013). Denna typ av arbetsmarknadsfaktorer är viktiga för individer när de bestämmer sig för var de ska bosätta sig. Det är således mer sannolikt att individer som vinner mycket på att flytta till ett annat län gör det. Individer som studerar i ett län med brist på passande arbetstillfällen kommer därför att vara mer benägna att flytta till regioner med bättre sysselsättningsmöjligheter och högre löner.

Data

För att uppfylla studiens syfte använder vi registerdata som inkluderar 14 födelsekohorter, 1972–1984. En avvägning måste göras eftersom vi kan följa fler kohorter om vi mäter utbildningen vid en yngre ålder. För att vara relativt säkra

1 Två av dessa hade dessutom delat campus, vilket innebar att 14 kommuner berördes.

på att individen inte skaffar sig utbildning efter mättillfället, väljer vi att mäta utbildning vid 33 års ålder och inkluderar alla kohorter som vi har data för. Totalt omfattar varje kohort mellan 95 000 och 102 500 individer. Vi använder region (baserat på läns-koder) som geografisk enhet, då det ger en bra avvägning mellan överskådlighet och detaljrikedom, men det är inget som hindrar att samma analys görs på kommunnivå, DeSO arbetsmarknadsområden eller någon annan indelning.

För varje region undersöker vi andelen individer som vid 33 års ålder är högutbildade, vilket vi definierar som att individen har åtminstone 2 års eftergymnasial utbildning.² För alla Sveriges regioner räknar vi ut andelen högutbildade baserat på (1) var de bor när de är 33 år (boendeperspektivet), och (2) var de bodde när de var 18 år (uppväxtperspektivet). Under den studerande tidsperioden ökar andelen högutbildade i Sverige: Vid 33 års ålder hade 42 procent av 1972 års kohort någon form av eftergymnasial utbildning, vilket kan jämföras med 49 procent för dem som föddes 1984 (Statistiska centralbyrån 2024). Eftersom vårt fokus är på skillnader med avseende på var individer växte upp (uppväxtperspektiv) och var de bor (boendeperspektiv) rensar vi bort denna trend genom att studera årsvisa avvikelser från genomsnittet i riket.

Analys

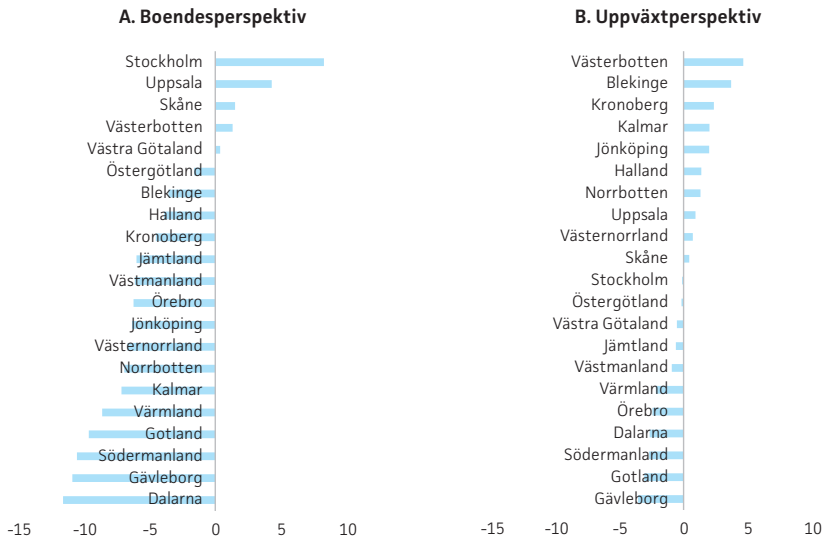
GENOMSNISSLIGA SKILLNADER MELLAN BOENDEPERSPEKTIV OCH UPPVÄXTPERSPEKTIV

Vi börjar med att illustrera de geografiska utbildningsklyftorna ur ett boendeperspektiv. Figur 1A visar varje regions avvikelse från riksgenomsnittet när det gäller andelen högutbildade som bor i regionen, beräknad som ett genomsnitt för respektive kohort. Som synes ligger Stockholm ungefär 8 procentenheter högre än riksgenomsnittet, medan Dalarna är den region med lägst andel högutbildade. Klyftan är relativt stor eftersom andelen högutbildade i Stockholm är cirka 20 procentenheter större än den är i Dalarna. Notabelt är att endast Stockholm och Uppsala ligger markant högre än riksgenomsnittet.

I figur 1B visas i stället regionens utbildningsnivå baserat på utbildningsnivån hos de individer som bodde där när de var 18 år. Vi använder folkbokföringsadressen vid denna ålder som proxy för den inte helt väldefinierade egenskapen att komma från en viss region. Här finns med andra ord en viss felkälla, exempelvis när en individ strax under 18 års ålder flyttar från en region

2 Gränsen vid två års studier dras för att undvika att den som endast läst strökurser under några terminer räknas som högutbildad. Eftersom vårt fokus är på skillnader mellan regioner är den exakta definitionen av högutbildad sannolikt inte resultatdrivande.

Figur 1. Geografiska utbildningsklyftor i Sverige

Not: Regionspecifika avvikelser från riksgenomsnittet med avseende på andelen högutbildade vid 33 års ålder när vi mäter region vid 33 års ålder (boendeperspektiv) eller vid 18 års ålder (uppväxtperspektiv).

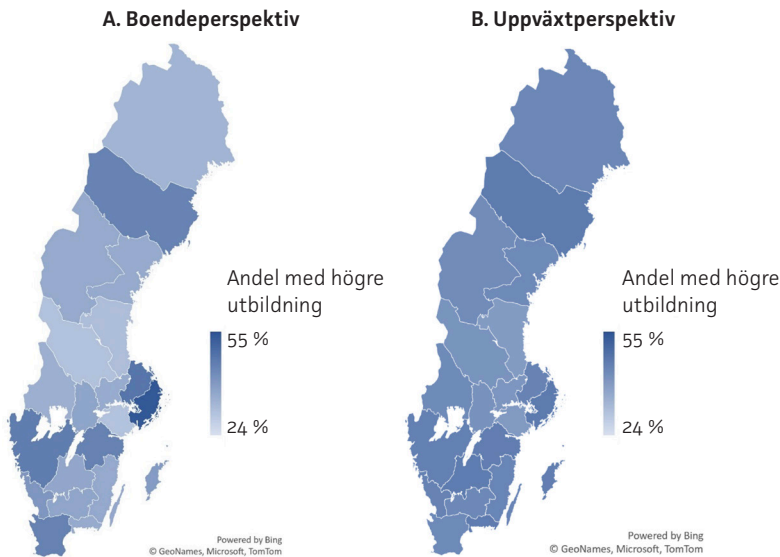
till en annan. Ju tidigare i livet flytten sker, desto rimligare är det emellertid att räkna boenderegionen vid 18 års ålder som ursprungsregion. Eftersom det är mycket ovanligt att individer under 18 år ens flyttar över en kommungräns (Brandén & Kolk 2017) är felkällan sannolikt mindre allvarlig.

Av figur 1B framgår att det, sett till var individen bodde vid 18 års ålder, är västerbottningar som är högst utbildade i Sverige. Stockholm ligger enligt uppväxtperspektivet exakt på riksgenomsnittet (som är ett genomsnitt över den studerade perioden). Mest intressant är kanske att de geografiska skillnaderna nu är markant mindre: Ingen region avviker mer än fem procentenheter från riksgenomsnittet, och de flesta avviker bara någon enstaka procent uppåt eller nedåt.

Sett ur ett uppväxtperspektiv har Sverige alltså betydligt mindre geografiska skillnader i benägenheten att skaffa sig en högre utbildning. Detta visualiseras i figur 2 som visar andelen högutbildade i Sveriges regioner ur boende- respektive uppväxtperspektivet för kohorten född 1984. Som synes är Sverige betydligt mer homogent med avseende på andelen högutbildade när uppväxtperspektivet används än när boendeperspektivet tillämpas.

De stora skillnader som syns ur boendeperspektivet beror alltså på människors flyttmönster efter 18 års ålder. En region som klarar sig bättre ur boendeperspektivet än ur uppväxtperspektivet (såsom Stockholm, Uppsala och Skåne) har antagligen påverkats både av att högutbildningsbenägna individer

Figur 2. Andelen högutbildade i Sveriges regioner födda med ett boendeperspektiv och ett uppväxtperspektiv. Kohorten född 1984

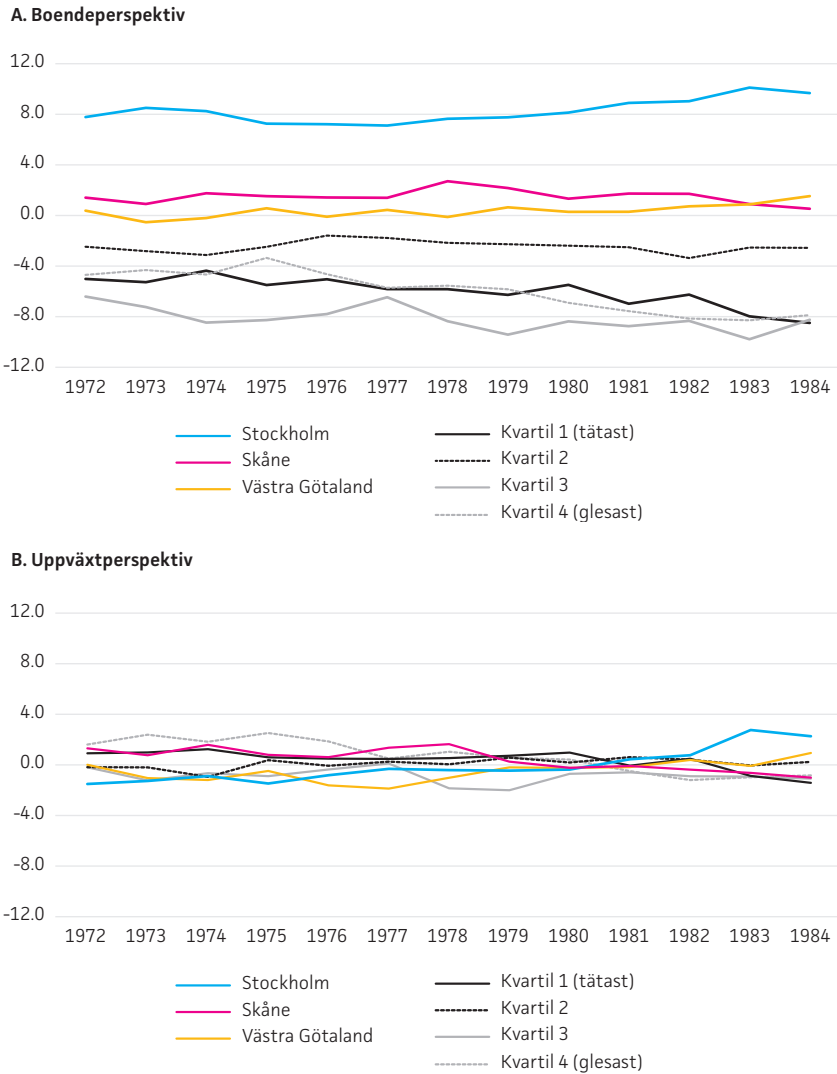
flyttar dit (antingen innan eller efter utbildningen) och av selektiv utflyttning av individer som är mindre benägna att skaffa sig en högre utbildning. Samma mekanismer påverkar regioner som klarar sig bättre ur uppväxtperspektivet än ur boendeperspektivet (såsom Västerbotten, Blekinge och Kronoberg). Dessa kan sägas lida av en inomnationell "brain drain", vilket vi diskuterar vidare i ett senare avsnitt.³

UTVECKLINGEN ÖVER TID

I detta avsnitt flyttas fokus från genomsnittliga avvikelser från riksgenomsnittet till att studera hur dessa avvikelser har utvecklats över tid. Vi frågar alltså om och hur utbildningsklyftorna i Sverige har ökat över tid, samt hur svaret på den frågan beror på vilket perspektiv som anläggs. För att undersöka om det finns några urbana-rurala mönster (och för att undvika att figurerna blir svåröverskådliga) redovisar vi utvecklingen för de tre största regionerna (Stockholm, Skåne och Västra Götaland) samt för övriga regioner grupperade i kvartiler utifrån befolkningstäthet.

3 Begreppet "brain drain" har vi lånat från utvecklingsekonomin, där emigration av högutbildade från fattiga länder länge sågs som ett stort problem. Senare forskning har emellertid pekat på flera fördelar kopplade till emigration även för den kvarvarande befolkningen (jfr Stark 2005).

Figur 3. Utbildningsklyftor i Sverige över tid för personer födda 1972 till 1984

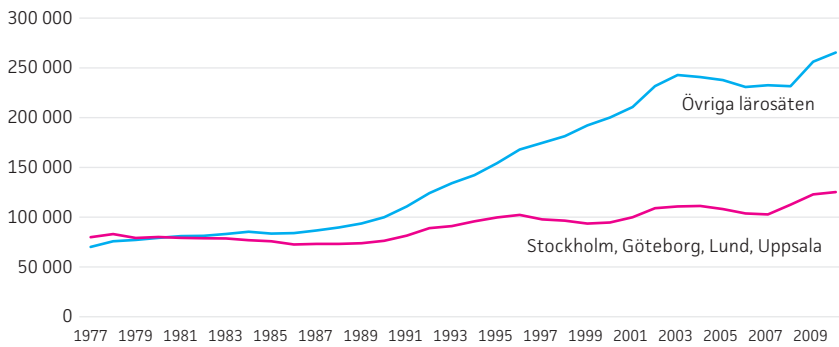

Not: Regionspecifika avvikelser från riksgenomsnittet för respektive kohort med avseende på andelen högutbildade vid 33 års ålder när vi mäter region vid 33 års ålder (boendeperspektiv) eller vid 18 års ålder (uppväxtperspektiv).

Figur 3A och 3B visar utvecklingen över tid ur boende- och uppväxtperspektivet. Vi ser än en gång att skillnaderna mellan olika delar av landet är väsentligt mindre ur ett uppväxtperspektiv än ur ett boendeperspektiv.

Ur boendeperspektivet (figur 3A) syns ingen konvergens alls, tvärtom drar Stockholm ifrån rikssnittet samtidigt som regionerna i kvartil tre och fyra tappar både gentemot rikssnittet och gentemot Skåne och Västra Götaland. Ur uppväxtperspektivet, däremot, visar det sig att spridningen faktiskt minskar

Figur 4. Antal inskrivna studenter vid gamla respektive nya lärosäten

Not: Figuren visar antal inskrivna studenter per år, mätt vid höstterminen, för de gamla lärosätena Stockholms universitet, Göteborgs universitet, Uppsala universitet samt Lunds universitet (heldragen linje) och för alla övriga lärosäten (streckad linje). För Stockholm, Göteborg, Lund och Uppsala visar kurvan respektive högskola/universitet, det vill säga inte alla lärosäten i kommunerna. Källa: Bergh m. fl. (2024).

något över tid.⁴ Sett till var människor bodde när de var 18 år har alltså olika delar av Sverige blivit mer lika när det gäller hur många ur en kohort som läser vidare. En tänkbar bidragande faktor är de regionala högskolor som kom på plats 1977 och som växte kraftigt under 1990-talets expansion av den högre utbildningen i Sverige. Expansionen illustreras i figur 4.

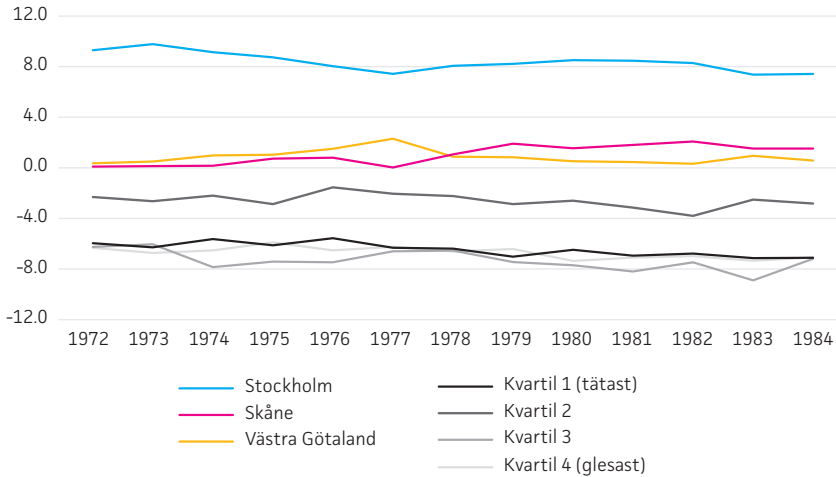
Det är emellertid värt att notera att Stockholm för den första kohorten (födda 1972) hade lägst andel som läser vidare, men sedan ökar kontinuerligt och för den sista kohorten faktiskt ligger högst. Genomsnittet som visades i figur 1B döljer alltså en uppåtgående trend över tid. En möjlig tolkning är att Stockholms befolkningssammansättning har förändrats av inflyttning så att allt fler av 18-åringarna har inflyttade högutbildade föräldrar, vilket betyder högre benägenhet att också själv läsa vidare. Om denna förklaring stämmer är det troligt att den uppåtgående trenden för Stockholm ur ett uppväxtperspektiv kommer att fortsätta.

Vår analys möjliggör också en enkel analys av inomnationell brain drain. Något förenklat kan man säga att regioner med betydligt större andel högutbildade ur uppväxtperspektiv än ur boendeperspektiv har drabbats av brain drain. Utbildningsmässigt går det i genomsnitt bra för individer från dessa regioner, men de tenderar att lämna hemregionen och bo någon annanstans vid 33 års ålder.

Bland svenska regioner har de flesta brain drain enligt detta mått. Endast fyra regioner (Stockholm, Uppsala, Skåne och Västra Götaland) har fler hög-

4 Medan standardavvikelsen mellan olika regioner för boendeperspektivet ökar från 4,5 till 5,8 under den studerade tidsperioden, faller den för uppväxtperspektivet från 2,5 till 2,2. Avståndet mellan högsta och lägsta regionvärde ökar för boendeperspektivet från 18 till 23 procentenheter, men faller från 10 till 7 procentenheter ur uppväxtperspektivet.

Figur 5. Utveckling av brain gain (positiva värden) och brain drain (negativa värden) över tiden

Not: Brain gain innebär högre andel högutbildade enligt boendeperspektivet än uppväxtperspektivet. Figuren visar skillnaden mellan de regionspecifika avvikelser från riksgenomsnittet som illustreras i figur 3a och 3b.

utbildade ur boendeperspektivet och kan således sägas ha brain gain. Förhållandet att sju regioner har brain drain och fyra brain gain är emellertid konstant under hela den studerade tidsperioden. Ingen region går från brain gain till brain drain (eller åt motsatt håll).

För att grafiskt illustrera hur brain drain utvecklas med tiden visar figur 5 skillnaden mellan boende- och uppväxtperspektivet för de kohorter som studeras. Bilden är inte entydig. Brain drain förvärras något för regionerna i kvartil 1, 3 och 4, Skånes brain gain förstärks samtidigt som Stockholms brain gain försvagas.

Slutdiskussion

Huvudsyftet med analysen i denna artikel är att jämföra hur samma utveckling och samma situation ter sig annorlunda beroende på ur vilket perspektiv den betraktas. Med relativt enkla deskriptiva analyser visas att den allmänna förståelsen av skillnader i livschanser mellan urbana och rurala områden delvis är förenklad. De små geografiska skillnader som uppmäts när uppväxtperspektivet anläggs tyder på att möjligheterna att skaffa sig en högre utbildning är relativt jämnt fördelade mellan olika regioner.⁵ En tänkbar bidragande förklaring är att Sverige uttalat har arbetat för att sprida den högre utbildningen geografiskt.

5 Detta hindrar inte att det också finns skillnader kopplade till exempelvis skolkvalitet, socioekonomisk bakgrund eller kamrateffekter på lägre geografiska nivåer såsom mellan grannskap, men som inte syns när analysen görs på regional nivå.

Till exempel visar Bergh med flera (2024) att 1977 års högskolereform, i vilken Sverige fick 12 nya högskolor fördelade på 16 olika kommuner, ökade benägenhet att läsa vidare hos ungdomar i de kommuner som fick nya högskolor.

Samtidigt är de regionala skillnaderna stora när de beskrivs ur ett boendeperspektiv. Vår analys visar att 17 av regionerna har brain drain, det vill säga fler högutbildade ur uppväxtperspektivet än ur boendeperspektivet. Endast fyra regioner – Stockholm, Västra Götaland, Uppsala och Skåne – har brain gain. Migrationen av högutbildade i Sverige går alltså från rurala områden till urbana områden. Individer som har förutsättningar att studera vidare lämnar rurala områden, och de flesta har åtminstone inte hunnit flytta tillbaka när de är 33 år. En trolig förklaring till detta mönster är att arbetsmarknaden för högkvalificerad arbetskraft under lång tid har utvecklats mer gynnsamt i storstadsregioner, särskilt i Stockholm (där även arbetsmarknaden för lågkvalificerad arbetskraft har växt – se Henning och Eriksson 2021 för en studie av så kallad arbetsmarknadspolarisering i Sverige). Det finns även teorier som säger att unga, talangfulla och högutbildade individer attraheras av urbana miljöer (Florida 2002), vilket kan bidra till det mönster vi ser.

Å ena sidan är mönstren vi finner ett tecken på en grundläggande geografisk jämlikhet, där individers möjlighet att studera vidare inte beror på var de är födda. Oavsett om du är född i något av de mest glesbefolkade länen eller i något av de tätast befolkade länen så har du ungefär samma sannolikhet att skaffa en högre utbildning. Å andra sidan kommer mönstret med utflyttning av utbildningsbenägna individer från glest befolkade områden antagligen i förlängningen leda till fler barn till högutbildade i urbana områden, om inte högutbildade flyttar tillbaka till sina ursprungsregioner när de bildar familj.

Dessa sekundära brain drain-effekter riskerar att leda till ojämlikheter för kommande generationer, genom utbildningseffekter av familjebakgrund (Eccles 2005). Kanske är det något sådant vi redan ser tecken för i Stockholms uppåtående utveckling med avseende på uppväxtperspektivet under den studerade perioden. I kraft av att ha lockat till sig högutbildad arbetskraft från övriga Sverige under lång tid, har allt fler högutbildade också växt upp i Stockholm. Om den trenden fortsätter kan det i framtiden bli svårt för högutbildade från övriga Sverige att konkurrera om jobben i Stockholm, särskilt om svårigheterna att hitta bostad i Stockholm består eller förvärras.

Framtida studier på det här området kan med fördel fördjupa sig i hur mycket av våra resultat som består i senare åldrar när individerna i storstadsregionerna har hunnit bilda familj eller börjat få åldrande föräldrar. Under dessa perioder i livet kan släktnätverk tänkas öka i betydelse och därför öka sannolikheten för tillbakaflyttande till ursprungsregionen (för en forskningsöversikt över området, se Mulder & Gillespie 2024). Det vore även värdefullt att undersöka hur val av bostadsregion i vuxen ålder hänger samman med tidigare geografisk rörlighet för högre utbildning samt arbetsmarknadsmöjligheter och

andra regionspecifika push- och pullfaktorer kopplade till boende- och upp-
växtregionen. Att veta mer om detta skulle öka vår förståelse för vilka processer
som ligger bakom resultaten som presenterats i denna studie, och komma
närmre lösningar på vad som kan skapa en mer balanserad utbildningssam-
mansättning i Sverige, och vilken utveckling vi kan förvänta oss i framtiden.

Referenser

- Ahlin, Lina, Andersson, Martin & Thulin, Per, 2018. "Human capital sorting: The
"when" and "who" of the sorting of educated workers to urban regions", *Journal of
Regional Science* 58(3), s. 581-610.
- Becker, Gary S., 1962. "Investment in human capital: A theoretical analysis", *Journal of
Political Economy* 70(5, Part 2), s. 9-49.
- Bergh, Andreas, Hällersfors, Henrik, Tåg, Joacim & Åstebro, Thomas, 2024.
*Demokratisering och decentralisering av högskolan: En utvärdering av 1977 års
svenska högskole-expansion*. Stockholm: SNS Förlag.
- Bergh, Andreas & Nordin, Martin, 2022. "Inkomstutveckling för människor från
glesbygd och storstad", *Ekonomisk Debatt* 50(2), s. 23-33.
- Bjerke, Lina & Mellander, Charlotta, 2017. "Moving Home Again? Never! The Locational
Choices of Graduates in Sweden", *The Annals of Regional Science* 59(3), s. 707-729.
- Bowles, Samuel, 1970. "Migration as investment: Empirical tests of the human
investment approach to geographical mobility", *The Review of Economics and
Statistics*, s. 356-362.
- Brandén, Maria, 2013. "Couples' Education and Regional Mobility – the Importance of
Occupation, Income and Gender", *Population, Space and Place* 19(5), s. 522-536.
- Brandén, Maria & Kolk, Martin, 2017. "Inrikes flyttningar", s. 115-132 i Duvander, Ann-
Zofie & Turunen, Jani (red.), *Demografi – Befolkningsperspektiv på samhället*.
Lund: Studentlitteratur.
- Brandén, Maria, 2018. "En forskningsöversikt om boendesegregation och bostads-
områdets betydelse", LO, Jämlikhetsutredningen, rapport nr 17. Stockholm: LO.
- Clemens, Michael A. & Pritchett, Lant, 2008. "Income per Natural: Measuring
Development for People Rather than Places", *Population and Development Review*
34(3), s. 395-434.
- Eccles, Jacquelynne S., 2005. "Influences of parents' education on their children's
educational attainments: The role of parent and child perceptions", *London Review
of Education* 3(3), s. 191-204.
- van Ham, Maarten, Manley, David, Bailey, Nick, Simpson, Ludi & Maclennan, Duncan,
2011. "Neighbourhood Effects Research: New Perspectives", s. 1-21 i van Ham m.fl.
(red.), *Neighbourhood Effects Research: New Perspectives*. Dordrecht: Springer
Netherlands.
- Hatzigeorgiou, Andreas, Nilsson, Maria, Linder Martin & Westerberg, Stefan, 2022.
"Arbetskraftsbristen i Stockholm är ett problem för hela Sverige", *Altinget*, 2022-03-
31, tillgänglig på [https://www.altinget.se/arbetsmarknad/artikel/arbetskraftsbristen-
i-stockholm-ar-ett-problem-for-hela-sverige](https://www.altinget.se/arbetsmarknad/artikel/arbetskraftsbristen-i-stockholm-ar-ett-problem-for-hela-sverige), läst 2024-04-01.
- Henning, Martin & Eriksson, Rikard H., 2021. "Labour market polarisation as a
localised process: evidence from Sweden", *Cambridge Journal of Regions, Economy
and Society* 14(1), s. 69-91.

- Holmager, Therese L. F., Lophaven, Søren N., Mortensen, Laust, H. & Lynge, Elsebeth, 2021. "Does Lolland-Falster Make People Sick, or Do Sick People Move to Lolland-Falster? An Example of Selective Migration and Mortality in Denmark, 1968-2017", *Social Science & Medicine* 277, 113893.
- Jencks, Christopher & Mayer, Susan E., 1990. "The Social Consequences of Growing Up in a Poor Neighborhood", s. 111-86 i Lynn, Laurence E. Jr. & McGeary, Michael G. H. (red.), *Inner-City Poverty in the United States*. Washington, DC: National Academies Press.
- Keuschnigg, Marc, Mutgan, Selcan & Hedström, Peter, 2019. "Urban Scaling and the Regional Divide", *Science Advances* 5(1), eaav0042.
- Lee, Everett S., 1966. "A Theory of Migration", *Demography* 3(1), s. 47-57.
- Mulder, Clara H. & Gillespie, Brian J., 2024. "Moving and staying in the context of the family: A review and an introduction to the Special Issue", *Population, Space and Place* 30(3), e2712.
- Niedomysl, Thomas, 2011. "How migration motives change over migration distance: Evidence on variation across socio-economic and demographic groups", *Regional Studies* 45(6), s. 843-855.
- Schultz, Theodore W., 1961. "Investment in human capital", *The American Economic Review*, 51(1), s. 1-17.
- Sjaastad, Larry A., 1962. "The costs and returns of human migration", *Journal of Political Economy* 70(5, Part 2), s. 80-93.
- Stark, Oded, 2005. "The New Economics of the Brain Drain", *World Economics* 6(2), s. 137-140.
- Statistiska centralbyrån, 2024. *Statistikdatabasen*. Tillgänglig på <https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__UF__UF0506__UF0506B/Utbildning/table/tableViewLayout1/>, hämtad 2024-05-27.
- Stigfur, Sophie, 2016. "Klassklyftan mellan stad och land växer", *Dagens Arena*, 2016-04-21, tillgänglig på <https://www.dagensarena.se/innehall/klassklyftan-mellan-stad-och-land-vaxer/>, citerad 2024-06-10.
- Wilson, William J., 1987. *The truly disadvantaged: the inner city, the underclass and public policy*. Chicago: University of Chicago Press.